

Живот од бакра: етнолошка истраживања рударства у Бору

Поводом књиге Живке Ромелић, *О рударској култури у Бору. Традиција као подстрек*, Народна библиотека Бор, 2017.

Средином седамдесетих година двадесетог века почеле су да се назире промене предмета проучавања домаћих етнологa. Главни фокус дотадашњих етнолошких истраживања био је усмерен на традиционалну културу, са мало или нимало интересовања за урбану средину и за друштвене и економске промене које су захватиле целокупно друштво у периоду након Другог светског рата. Индустријализација и модернизација у периоду социјализма утицала је на исељавање сеоског становништва у градове, а ове миграције су довеле до промена како на селу, тако и у граду. Упркос очигледним променама које су захватале читаво друштво, домаћи етнологи деценијама нису мењали „званичан курс“. Међутим, током седамдесетих година двадесетог века један број етнологa, нарочито млађих, почиње да, поред истраживања руралне/традиционалне културе, спроводи и истраживања у урбаној средини. У том периоду шири се дијапазон интересовања етнологa и појављују се нове истраживачке теме.

Проучавање културе рудара била је једна од нових тема. Међу првим етнологима који су започели истраживање из ове области била је Живка Ромелић, ауторка монографије *О рударској култури у Бору. Традиција као подстрек*. Ова књига, коју је објавила 2017. године Народна библиотека у Бору, представља синтезу ауторкиних досадашњих радова из ове области.¹ Етнографска грађа изнета у монографији прикупљена је углавном током седамдесетих и осамдесетих година прошлог века, у време док је ауторка радила као кустос Музеја рударства и металургије (1975–1989),² док историјски подаци о развоју рударства на овом простору и рударској култури изнети у књизи обухватају период од средине деветнаестог века до почетка деведесетих година двадесетог века и распада Југославије. Ауторка нас у монографији проводи кроз свакодневни живот рудара, прожет бројним опасностима и неизвесношћу, као и ритуалима и традицијама које су настајале и мењале се током двадесетог века.

Монографија од осамдесет страна садржи текстове на српском и енглеском језику. Начин на који је написана – концизно и питко, поткрепљено великим бројем фотографија – омогућава не само стручној, већ и широј читалачкој публици сазнање о рударској култури Бора. Један од највећих квалитета монографије јесте то што се култура рудара овог краја прати у дијахронијској перспективи и што, обухватајући готово два века дуг развој рударства у поменутом крају, неизбежно обухвата и представља бројне друштвено-економске

¹ Најважнији радови Живке Ромелић из ове области јесу: (Војиновић) Ромелић 1987; Ромелић 1987–1990; Ромелић, 2000; Ромелић, 2007.

² Током рада у Музеја рударства и металургије, Живка Ромелић је истраживала историју рударских насеља на простору тимочког еруптивног басена, бавила се културом становања рудара, а у периоду од 1985. до 1989. учествовала је у научно-истраживачком пројекту *Етнолошка истраживања рударства у тимочкој крајини*, којим је руководио проф.др Иван Ковачевић.

промене, тј. њихово одражавање на рударску културу и још важније, на развој града Бора.

Монографија се састоји од три поглавља: *Уводне напомене*, *О рударској култури* и *Закључне напомене*. У првом поглављу ауторка полази од друштвено-историјског контекста развоја рударства, износећи податке о томе како је током деветнаестог века дошло до развоја, односно обнове рударства у овом крају захваљујући страним рударима који се овде досељавају, али и сеоском становништву које започиње да се бави овом професијом – највише они из непосредне близине рудника, а временом и из удаљенијих крајева. Сви они „попримали су утицај новог окружења, истовремено задржавајући део свог начина живота“, што је омогућило да се формира *рударска култура*, односно специфичан начин живота припадника једне професије.

Друго поглавље бави се развојем Борског рудника током двадесетог века. Анализирајући прираштај и етничку структуру становништва пре и после отварања Борског рудника (отворен 1903. године), ауторка нам показује како број становника у селу Бор расте у првим деценијама двадесетог века, а нарочито након што је Борски рудник проглашен градом у мају 1947. године и након што је започело планско насељавање града. Константан прилив становништва одразио се на велику етничку и верску разноликост и то је трајало све до деведесетих година двадесетог века, тј. до распада бивше Југославије. У овом поглављу ауторка нас упознаје и са *рударском терминологијом*, *рударском технологијом* и *алатима*, *рударским обележјима* (рударска химна, грб, застава, рударски поздрав, униформа), особеном *архитектуром стамбених објеката рудара* и њихових породица, као и са *рударским фолклором* и *митологијом*. Такође, она разматра и прати промене које су захватиле живот рудара у периоду након Другог светског рата, нарочито прославе и празнике. Ауторка у овом поглављу не пропушта да се осврне на важност позиције појединца у рударској хијерархији која је итекако утицала на различите сегменте свакодневног живота рудара и њихових породица, а пре свега на начин становања.

У последњем поглављу ауторка резимира најважније сегменте рударске културе и указује на значај заштите, презентације и укупне валоризације културноисторијских добара. У овом делу монографије она подцртава значај ревитализације објеката и амбијенталних целина везаних за рударство, али и истиче потребу за даљим проучавањима и заштитом нематеријалног културног наслеђа које Бор, у доброј мери, чини препознатљивим. Живка Ромелић је својим радовима, укључујући и ову књигу, дала значајан допринос етнолошким истраживањима једног града, једне географске области, али и једне специфичне професије, као што је рударска. Њена истраживања значајна су тим пре што је и сама живела у Бору и била део проучаване заједнице. Стога се њени (пионирски) радови из ове области могу сматрати темељем за нека нова истраживања.

На крају или пре свега, треба поменути да је монографија посвећена „свима онима који су провели свој радни век у разним рудницима, а *осећају као да нигде нису постојали*. Речима непознатог рудара који се „осећао као да нигде није постојао“ Живка Ромелић нас је подсетила на могућности које антропологија и антрополози, дајући глас појединцима и малим заједницама, имају.

Литература

- Romelić (Vojinović), Živka. 1987. „Etnologija u Muzeju rudarstva i metalurgije u Boru.“ *Etnološke sveske VIII*: 187–190.
- Romelić, Živka. „Iz istorijata rudnika i rudarskih naselja u severoistočnoj Srbiji.“ *Zbornik radova u Muzeju rudarstva i metalurgije u Boru 5/6 (1987-1990)*: 155–173.
- Romelić, Živka. 2000. „Rudarski stanovi u severoistočnoj Srbiji.“ *Glasnik Etnografskog instituta SANU XLIX*: 225–230.
- Romelić, Živka. 2007. „Rudarstvo kao tema etnoloških proučavanja.“ *Zbornik radova Muzeja rudarstva i metalurgije 7/9*: 1–14.

Биљана Анђелковић